PROBLEMELE SOLUŢIONĂRII CONFLICTELOR DE LEGI ÎN MATERIA CONTRACTELOR

DE

M. JACOTĂ

Contractele de comerţ exterior formează grupul cel mai important al contractelor cu un element străin şi singurul care practic este luat în considerare cu prilejul elaborării problemelor conflictuale ale materiei. Aceste contracte sînt nu numai foarte frecvente (obligaţiile contractuale sînt raporturile cele mai des întîlnite în dreptul internaţional privat), dar şi foarte importante pentru economia naţională, ca forme de concretizare ale sarcinilor de plan prevăzute în planurile de comerţ exterior.

Comerţul exterior al R.P.R. cunoaşte o creştere rapidă şi continuă, în pas cu dezvoltarea impetuoasă a economiei noastre naţionale. Volumul comerţului exterior a crescut din 1948 pînă în 1958 cu de 3,5 ori.

Relaţiile de producţie socialiste determină caracterul relaţiilor economice internaţionale, caracterul comerţului exterior al statelor socialiste şi se oglindesc în dreptul conflictelor de legi. Relaţiile economice internaţionale ale statelor socialiste se bazează pe egalitatea în drepturi şi avantajul reciproc, pe respectul suveranităţii şi independenţei celorlalte state şi neamestecul in afacerile lor interne.

Existenţa celor două sisteme economice mondiale – sistemul socialist şi capitalist – în care acţionează legi economice diferite, determină particularităţi remarcabile ale formelor juridice ale comerţului exterior utilizate de R.P.R. în raport cu ţările din fiecare sistem în parte.

În ansamblul comerţului exterior al R.P.R., o importanţă deosebită au schimburile de mărfuri cu statele socialiste, care formează cam 75–80% din volumul total al operaţiilor încheiate. Între statele socialiste comerţul exterior se dezvoltă pe măsura adîncirii diviziunii internaţionale socialiste a muncii, a specializării şi cooperării în producţie îndeosebi.

Republica Populară Romînă desfăşoară de asemenea relaţii de comerţ exterior cu numeroase state capitaliste pe baza egalităţii în drepturi şi a avantajului reciproc, considerînd că „un rol important în slăbirea încordării internaţionale şi întărirea încrederii reciproce l-ar putea avea dezvoltarea pe scară largă a comerţului mondial“ [1]).

---

1) H r u ş c i o v N. S., *Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naţionale a U.R.S.S. pe anii 1959–1965*, Buc., 1956, p. 106.

Conflictele de legi în materia contractelor prezintă unele trăsături care le disting de conflictele de legi din celelalte domenii ale dreptului internațional privat.

Contractele de comerț exterior sînt foarte numeroase. Raporturile de obligații contractuale cu un element străin întrec în frecvență raporturile din oricare altă materie a dreptului internațional privat. Cu toate acestea, litigiile decurgînd din operațiile de comerț exterior apar foarte rar în fața comisiilor de arbitraj din statele socialiste. D. F. Ramzaițev – cunoscutul autor de drept internațional privat – analizînd practica Comisiei de Arbitraj pentru comerțul exterior din Moscova pe anul 1957, constată numărul mic de litigii arbitrate [2]).

Numărul redus al litigiilor își găsește explicarea, în primul rînd, în relațiile economice internaționale ale statului socialist, relații la baza cărora stă egalitatea și avantajul reciproc, pentru toate statele fără deosebire.

În raporturile dintre statele socialiste, există premisele pentru uniformizarea condițiilor de încheiere a contractului, pentru reducerea eventualității apariției conflictelor de legi și unificarea treptată a normelor civile și conflictuale care le reglementează. Comerțul exterior al statelor socialiste se desfășoară pe baza unor acorduri internaționale privind condițiile generale de livrare de mărfuri. Aceste acorduri constituie un drept comun pentru statele semnatare, un cadru juridic reglementînd foarte amănunțit operațiile de comerț exterior și reducînd prin aceasta la minimum conflictele de legi, fără însă a le elimina complet. În cazul în care apare însă un litigiu asupra unei chestiuni nereglementată de condițiile generale de livrare, se aplică dreptul civil al vînzătorului [3]). În felul acesta, în raporturile dintre întreprinderile de stat pentru comerțul exterior din statele socialiste sporește certitudinea validității raporturilor juridice încheiate, în contrast cu situația din dreptul internațional privat burghez. Comisiile de arbitraj au de soluționat mai ales probleme principiale ridicate de desfășurarea operațiilor de comerț exterior [4]).

În opoziție cu ceea ce se întîmplă în țările socialiste, în lumea capitalistă „creșterea producției într-o țară sau alta duce la adîncirea contradicțiilor dintre țările capitaliste, la intețirea luptei de concurență și ciocniri între ele“ [5]). Caracterul anarhic al economiei capitaliste, adîncirea contradicțiilor se oglindesc, nu numai în varietatea fără de sfîrșit a situațiilor contractuale, în nesiguranța

---

2) R a m z a i ț e v D. F., *Activitatea Comisiei de Arbitraj pentru comerțul exterior din Moscova pe anul 1957*, în Anuarul sovietic de drept internațional 1958, Culegere de articole, Moscova, 1959, p. 463. În anul 1957 s-au arbitrat numai 14 litigii de comerț exterior.

3) Cf. *Discutarea problemelor de drept internațional privat* la ședința comună a sectoarelor de drept civil și procesual civil ale Institutului de drept al Academiei de Științe a U.R.S.S. și Institutul Unional de științe juridice, în «Probleme de Drept», nr. 2, 1959, p. 184. L. A. Lunț. în referatul prezentat cu privire la „Unele probleme de drept internațional privat în relațiile dintre țările socialiste“, ținut cu această ocazie, a arătat : „Condițiile generale de livrare conțin norme de drept material unificate, care reglementează foarte amănunțit drepturile și obligațiile părților. De aceea nu este posibil să se ivească un mare număr de probleme conflictuale. Pentru reglementarea unor asemenea probleme, condițiile generale de livrare fac trimitere la dreptul material al țării vînzătorului“.

4) Cf. R a m z a i ț e v D. F., *Activitatea Comisiei de Arbitraj din Moscova pe anul 1957*. în Anuarul sovietic de drept internațional, p. 408.

5) H r u ș c i o v N. S., *Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959–1965*, p. 87.

soluţiilor practicii judiciare, dar şi în haosul teoriilor apărute în literatura juridică referitoare la soluţionarea conflictelor de legi în materia contractelor.

În dreptul internaţional privat burghez se constată că, deşi operaţiile de comerţ exterior sînt foarte numeroase, litigiile care apar în faţa tribunalelor sînt rare în comparaţie cu litigiile din alte domenii ale dreptului internaţional privat. Împrejurări proprii soluţionării conflictelor de legi în orînduirea capitalistă determină acest lucru.

Încă de la începutul dreptului internaţional privat, conflictele de legi şi litigiile în materia contractelor au fost mult mai rare decît în celelalte domenii. Această situaţie se înţelege uşor dacă ne referim la slaba intensitate a schimburilor, ca urmare a unui nivel încă scăzut de dezvoltare a economiei cît şi la împrejurarea că în Europa de Apus, cu excepţia Angliei, dreptul roman reglementa obligaţiile şi contractele ca un drept comun, această parte a dreptului roman fiind cu deosebire receptată în toate ţările pe măsura dezvoltării economiei şi a schimbului.

Relaţiile internaţionale de schimb, de natură a crea probleme conflictuale, au devenit foarte frecvente abia de la finele sec. XIX, ca urmare a dezvoltării marii industrii capitaliste în numeroase ţări, a dezvoltării diviziunii internaţionale a muncii şi a pieţei mondiale, a exportului de capital şi a subordonării ţărilor slab dezvoltate faţă de un mic grup de state imperialiste. Ţările capitaliste au devenit verigi ale unei economii mondiale unice.

În statele burgheze, numai o parte a conflictelor de legi în materia contractelor se soluţionează de instanţele judecătoreşti. Cea mai mare parte este atribuită, în baza convenţiei părţilor, comisiilor de arbitraj, organizate în special de asociaţiile profesionale ale comercianţilor capitalişti. Deoarece sentinţele nu se publică şi nu se motivează, practica comisiilor de arbitraj nu poate fi folosită în elaborarea problemelor legate de soluţionarea litigiilor. Acesta este şi motivul pentru care numărul litigiilor care apar în faţa tribunalelor este atît de mic.

Oglindind interesul crescînd pe care-l prezintă problema soluţionării conflictelor de legi în materia contractelor în condiţiile dezvoltării actuale a schimburilor internaţionale, ştiinţa burgheză a dreptului internaţional privat acordă cu deosebire de la începutul sec. XX, o mare atenţie studiului acestor probleme. Dar, rezultatul cercetărilor întreprinse de asociaţiile internaţionale sau de diferiţi autori, cercetări care s-au concretizat într-un număr mare de sisteme diferite propuse, nu a putut avea nici o influenţă asupra practicii judiciare sau a legislaţiei, care a continuat să oglindească în această privinţă caracterele proprii relaţiilor economice internaţionale ale statelor burgheze, adică lipsa de organizare a comerţului exterior, ascuţirea contradicţiilor dintre statele capitaliste. Instanţele continuă în general să aplice autonomia de voinţă, ceea ce practic le permite, în cazul în care părţile nu au indicat legea aplicabilă, o deplină libertate în determinarea legii aplicabile în raport cu împrejurările concrete ale litigiilor. Această nesiguranţă totală în privinţa legii aplicabile vine în contradicţie cu marile interese angajate în operaţiile de comerţ exterior. Pentru aceasta, întreprinderile capitaliste de comerţ exterior au creat un număr de mijloace în practica comerţului exterior, alături şi cîteodată în contradicţie cu legalitatea burgheză, mijloace prin care caută să asigure, într-o anumită măsură, certitudine în ceea ce priveşte validitatea raporturilor juridice stabilite.

Ce lege soluţionează conflictele de legi în privinţa cerinţelor de fond şi a efectelor contractelor în dreptul internaţional privat ?

În dreptul internaţional privat actual se cunosc două principii de soluţionare, avîndu-şi originea în concepţii cu totul opuse. Aceste principii sînt : localizarea contractelor şi autonomia de voinţă.

Prin localizarea contractelor se înţelege stabilirea legii competente, în baza unor criterii obiective, prin norme obligatorii pentru părţi. Nu este lipsit de interes să aruncăm o privire asupra criteriului utilizat de ştiinţa dreptului internaţional privat pentru determinarea legii aplicabile contractului, cît şi asupra dificultăţilor pe care le ridică aplicarea acestui criteriu contractelor.

Localizarea este cel mai vechi principiu de soluţionare a conflictelor de legi în materia contractelor şi aplică acelaşi principiu de soluţionare, acelaşi criteriu de determinare a legii competente ca şi celorlalte raporturi din dreptul internaţional privat. În celelalte domenii ale dreptului conflictelor de legi (bunuri, succesiuni, starea şi capacitatea persoanelor, familia, procedura civilă, delictele civile etc.), procedeul utilizat de postglosatori – primii cercetători ai problemelor conflictuale – pentru a stabili legea competentă şi a formula principalele norme în materie, a fost situarea raportului juridic în spaţiu, pentru a-i aplica legea locului respectiv. Astfel, proprietatea, posesia, drepturile reale au fost supuse legii locului unde era situat lucrul care forma obiectul raportului. Locul unde este situat ansamblul lucrurilor mobile indică aplicarea legii respective raporturilor succesorale mobiliare. Aceeaşi concepţie stă la baza soluţionării conflictelor de legi în materia stării şi capacităţii persoanelor şi a dreptului de familie. Persoana este „legată" de domiciliul său, acesta constituind criteriul în baza căruia se aplică o anumită lege. Ulterior, în sec. XIX, legea domiciliului a fost înlocuită în unele sisteme juridice, prin legea naţională, ceea ce de fapt a însemnat trecerea la o altă concepţie în dreptul internaţional privat referitor la modul de stabilire a legii aplicabile, concepţie care înlocuieşte situarea raportului în spaţiu cu cercetarea legii competente după alte criterii, dintre care unul poate fi şi faptul că un element de drept internaţional privat se găseşte pe un anumit teritoriu. În cazul naţionalităţii, legătura este pur imaterială. Capacitatea unei persoane este legată de legea naţională, dar ea poate locui toată viaţa într-o ţară străină. Deşi această transformare s-a produs în toate domeniile dreptului internaţional privat, influenţa vechii concepţii este încă atît de puternică, încît termenul de localizare este reactualizat de autorii moderni, într-o epocă în care noţiunea de localizare a vechiului drept internaţional privat se dovedeşte depăşită şi, ceea ce pare mai curios, pentru un domeniu de fenomene (contractele) unde noţiunea de situare în spaţiu a raportului poate fi cel mai greu întrebuinţată.

Pare firesc ca postglosatorii, care făceau primii paşi pe calea formulării regulilor conflictuale, încă în plin ev mediu, să fi adus, în soluţionarea problemelor conflictuale, idei proprii concepţiei teritorialiste despre sfera de acţiune a cutumelor. Conform acestei concepţii, legea se impune numai pe un anumit teritoriu. De aici şi cercetarea localizării elementelor de drept internaţional privat, în caz de conflicte de legi, pentru descoperirea legii aplicabile. Această concepţie a fost aplicată de postoglosatori şi contractelor. Ei supuneau cerinţele de fond şi efectele contractelor legii locului de încheiere ca soluţie generală unică. Faptul că această soluţie nu convenea contractelor nu s-a observat, deoa-

rece conflictele de legi în materia contractelor erau rare, ceea ce făcea ca problemele materiei să nu se ridice în toată amploarea şi complexitatea lor.

Noţiunea de localizare a contractelor, fie la locul încheierii lor, aşa cum propuneau postglosatorii, fie la locul executării lor sau în altă parte, s-a dovedit ulterior inacceptabilă ca soluţie *generală unică*, deoarece fiind contrară naturii contractului, lovea în interesele dezvoltării comerţului exterior. Situarea în spaţiu a elementelor de drept internaţional privat, drept criteriu de stabilire a legii competente, este posibilă numai în cazurile în care avem de-a face cu elemente materiale care se pot localiza. Contractul – care este un acord de voinţă producînd anumite efecte – se poate localiza fie la locul încheierii lui, fie la acel al executării, fie în alte părţi. Legea locului de încheiere şi a locului de executare sînt şi astăzi foarte mult întrebuinţate ca soluţii generale, dar nici una nu a putut deveni *soluţia generală unică*.

Legea locului de încheiere este una din soluţiile cele mai aplicate de dreptul internaţional privat romîn şi sovietic. În dreptul sovietic, ea se găseşte înscrisă în normele interne, în unele convenţii internaţionale şi este aplicată de practica arbitrajului pentru comerţul exterior.

Art. 7 din codul de procedură civilă R.S.F.S.R. (şi articolele corespunzătoare din celelalte coduri unionale) are următorul conţinut : „Cu ocazia examinării de către instanţe a actelor şi contractelor făcute în străinătate, se iau în considerare legile operante la locul încheierii contractelor sau actelor, dacă însăşi contractele sau actele sînt admise de legile sau convenţiile R.S.F.S.R. cu statele pe teritoriul cărora au fost încheiate". Acest articol (1) consacră legea locului de încheiere a contractului, cu limita decurgînd din noţiunea de ordine publică (2).

Aceeaşi soluţie a fost de asemenea primită într-un număr de tratate şi convenţii internaţionale încheiate de U.R.S.S. Din acestea trebuie amintit, în primul rînd, art. 5 al. II din Anexa tratatului încheiat între Romînia şi U.R.S.S. în 1947 conform căruia : „Litigiile referitoare la tranzacţiile comerciale încheiate sau garantate pe teritoriul Romîniei de către reprezentanţa comercială, în conformitate cu art. 3 al. I al anexei de faţă, în lipsa unei clauze de arbitraj sau de alegere a unei alte competenţe, sînt de competenţa instanţelor romîne şi se vor soluţiona în conformitate cu legislaţia romînă, dacă nu se prevede altfel în clauzele contractelor sau în legile romîne" (3).

Tratatul de comerţ încheiat între U.R.S.S. şi Franţa în 1934 cuprindea aceleaşi dispoziţii în art. 6 : „Orice litigii relativ la operaţiile comerciale pe care reprezentanţa comercială a U.R.S.S. în Franţa le va fi încheiat sau garantat, sînt, sub rezerva unei clauze compromisorii de competenţa tribunalelor franceze şi vor fi rezolvate de ele conform legislaţiei franceze". Noul tratat de comerţ dintre U.R.S.S. şi Franţa introduce o modificare. Conform art. 10, al. II din tratatul din 1945, „litigiile relative la operaţiile de comerţ exterior încheiate sau garantate pe teritoriul Franţei de reprezentanţa comercială a U.R.S.S., conform art. 8, al. I, sînt, sub rezerva unei clauze compromisorii sau unei clauze de atribuire a unei alte jurisdicţii, de competenţa tribunalelor franceze şi vor fi rezolvate conform legilor franceze, afară dacă nu s-a prevăzut altfel prin clauzele fiecărui contract în parte sau legile franceze". Se aplică deci legea locului numai în cazul în care părţile nu şi-au manifestat o voinţă contrarie.

Soluţia legii locului de încheiere a contractului oferă multă preciziune în

condiţiile monopolului de stat al comerţului exterior. Să examinăm separat condiţiile încheierii contractelor de comerţ exterior de către reprezentanţele comerciale şi de către întreprinderile de stat pentru comerţul exterior.

a. Reprezentanţele comerciale ale U.R.S.S. au avut exclusivitatea încheierii contractelor comerciale pînă la apariţia întreprinderilor de stat pentru comerţul exterior, iar de la această dată exercită comerţul exterior împreună cu întreprinderile de stat pentru comerţul exterior. Reprezentanţele comerciale fac parte din reprezentanţele diplomatice U.R.S.S. şi în toate actele şi contractele încheiate reprezintă statul sovietic care răspunde de obligaţiile asumate. În baza normelor de drept internaţional unanim acceptate, reprezentanţele beneficiază de imunitate. Ele nu pot fi supuse, relativ la contractele pe care le încheie, nici legii şi nici jurisdicţiei străine. Aceste contracte sînt supuse numai jurisdicţiei şi legii statului căruia îi aparţine reprezentanţa. Se poate însă renunţa la imunitate pe cale de convenţii internaţionale. Renunţarea, ca o excepţie de la principiu, este de strictă interpretare, nu poate fi presupusă şi urmăreşte crearea condiţiilor favorabile pentru o şi mai largă dezvoltare a comerţului exterior.

Contractele de comerţ exterior încheiate de reprezentanţele comerciale sovietice sînt reglementate de legea sovietică, în baza principiului imunităţii, enunţat mai sus. În cazul renunţării la imunitate, se aplică legea locului unde se încheie (soluţie admisă în mod uniform în tratatele şi convenţiile internaţionale încheiate de U.R.S.S.). Un element de certitudine este introdus de dispoziţiile conform cărora reprezentanţa comercială este în principiu competentă să încheie contracte numai în limita teritoriului ţării unde a fost acreditată. Astfel încît, în principiu, contractele încheiate de reprezentanţa comercială U.R.S.S. în ţară străină sînt reglementate de legea locului de încheiere, afară de cazul cînd se prevede altfel printr-o clauză în contract sau s-a acordat reprezentanţei dreptul de a încheia contracte cu întreprinderile străine din mai multe ţări.

Legea locului de încheiere este de asemenea aplicată de Comisia de Arbitraj pentru comerţul exterior din Moscova, atunci cînd părţile contractante n-au ales legea aplicabilă contractului [6]).

b. Legea locului de încheiere se aplică contractelor dintre întreprinderile de stat pentru comerţul exterior şi întreprinderile străine. Din 1935, o hotărîre a Consiliului de Miniştri din U.R.S.S. a autorizat întreprinderile de stat pentru comerţul exterior să încheie contracte cu întreprinderile străine. În cazul contractelor încheiate prin corespondenţă, Comisia de Arbitraj pentru comerţul exterior din Moscova a avut de stabilit momentul încheierii contractelor pentru a putea descoperi legea aplicabilă. Comisia s-a condus totdeauna după principiul aplicării legii locului de încheiere a contractului, numai dacă părţile nu au căzut de acord să se aplice altă lege [7]). În conformitate cu art. 134 cod. civ. R.S.F.S.R., contractul cu o persoană absentă se consideră încheiat în momentul primirii răspunsului de către cel care a făcut oferta. Aplicînd calificarea noţiunii

6) Cf. pentru practica mai veche, L u n ţ L. A., *Drept internaţional privat,* Moscova, 1949, p. 232 ; R a m z a i ţ e v, D. F., *Arbitrajul în comerţul exterior U.R.S.S.*, Moscova, 1952, traducere policopiată la Camera de Comerţ a R.P.R., p. 43 ; pentru practica arbitrală mai nouă cf. : R a m z a i ţ e v, D. F., *Activitat a Comisiei de Arbitraj pentru comerţul exterior din U.R.S.S. pe anul 1957,* în Anuarul sovietic de drept internaţional 1958, Moscova, 1959, p. 468.

7) L u n ţ, L. A., *Drept internaţional privat,* p. 226.

de loc al încheierii contractului, conform art. 134 din cod. civ. R.S.F.S.R., Comisia de Arbitraj a apreciat în speţe de acest fel că locul încheierii este în U.R.S.S. şi legea aplicabilă, în baza art. 7, este acea sovietică [8]).

Dacă în ţările capitaliste, corespunzător caracterului spontan şi neorganizat al economiei, contractele de comerţ exterior se încheie în cele mai variate situaţii, în schimb planificarea şi monopolul comerţului exterior permit încheierea contractelor în condiţii mai uniforme.

Dar, legea locului de încheiere nu este singura soluţie dată problemelor conflictelor de legi în materia contractelor de practica Comisiei de Arbitraj pentru comerţul exterior din Moscova. S-a luat în considerare, de asemenea, deşi mai rar, legea locului de executare [9]), mai ales cînd aceasta coincide cu alt criteriu de localizare.

Împrejurarea că părţile au ales competenţa Comisiei de Arbitraj din Moscova, a fost alteori unul din motivele invocate pentru a indica competenţa dreptului sovietic [10]). Faptul de a alege arbitrajul unei anumite comisii este considerat în dreptul internaţional privat ca un indiciu al voinţei părţilor de a supune contractul legii statului unde funcţionează comisia. Este o soluţie aplicată mai rar, în cazul în care legea locului de încheiere sau de executare a contractului nu sînt aplicabile sau în concurs cu una din aceste legi.

Cum am avut ocazia să vedem mai sus, condiţiile generale de livrare prevăd competenţa legii vînzătorului în caz de conflict, introducînd în felul acesta un element de certitudine în aplicarea legii străine.

Autonomia de voinţă este al doilea principiu de soluţionare a conflictelor de legi în materia contractelor. Dacă localizarea contractelor pleca de la ideea că un contract se poate situa în spaţiu ca un lucru şi că legea competentă este legea locului unde se situează contractul în baza anumitor criterii obiective (locul încheierii, al executării etc.), în schimb autonomia are în vedere o concepţie opusă. Se numeşte autonomie de voinţă în dreptul internaţional privat dreptul pe care-l au părţile de a indica legea care voiesc să reglementeze contractul.

Autonomia, ca principiu de soluţionare a conflictelor de legi privind contractele, are o aplicare foarte largă în dreptul burghez. În multe state ca Franţa, Anglia, autonomia este un principiu cutumiar, pe cînd în altele a fost înscris în textele de legi [11]).

În unele state burgheze, părţile contractante au, în virtutea autonomiei, dreptul de a alege orice sistem juridic. În altele, instanţele permit alegerea numai în anumite limite : părţile nu pot alege decît un sistem care are într-un fel oarecare o legătură cu contractul, ca legea uneia din părţile contractante, legea locului de contractare sau a locului de executare sau alta.

Trebuie subliniat că, de la apariţia principiului autonomiei (sec. XVI) şi pînă în sec. XX, (şi astăzi încă în unele sisteme juridice), autonomia nu este considerată o simplă facultate recunoscută părţilor, de care acestea pot sau nu uza, după cum le dictează interesele. Voinţa părţilor constituie în unele sisteme juridice unicul criteriu de determinare a legii competente, astfel încît, indife-

8) R a m z a i ţ e v, D. S., *Arbitrajul în comerţul exterior al U.R.S.S.*
9) R a m z a i ţ e v, D. S., *Arbitrajul în comerţul exterior al U.R.S.S.*
10) R a m z a i ţ e v, D. S., *Arbitrajul în comerţul exterior al U.R.S.S.*, p. 40.
11) Codul civil italian din 1942, art. 15 din legea introductivă.

rent dacă părţile şi-au manifestat sau nu voinţa în privinţa legii aplicabile, instanţa, în hotărîrea pe care o dă, ia în toate cazurile în consideraţie, ca bază a deciziei sale, voinţa părţilor. În cazul în care părţile nu şi-au manifestat expres voinţa în privinţa legii competente şi aceasta nu rezultă nici tacit din contract instanţele cercetează voinţa prezumată a părţilor în momentul încheiereii contractului. În felul acesta, instanţele pleacă de la concepţia deja exprimată de Dumoulin – autorul principiului autonomiei – după care este imposibil ca părţile să nu fi avut o voinţă în această chestiune.

În unele sisteme juridice, cum este sistemul italian, voinţa părţilor este luată în consideraţie alături de norme de localizare a contractului. Părţile sînt libere să aleagă legea competentă, dar în cazul în care nu au luat nici o hotărîre în această privinţă, se aplică norma de drept internaţional privat prevăzută. Acesta este cazul codului civil italian care supune contractul legii locului de încheiere, dacă părţile nu au manifestat o voinţă contrarie.

Deşi o parte a literaturii juridice burgheze propune astăzi înlocuirea autonomiei prin norme imperative de localizare a contractelor, totuşi autonomia nu a putut fi înlocuită. În condiţiile dezvoltării spontane şi neorganizate a economiei statelor capitaliste şi a sporirii contradicţiilor dintre ele, autonomia dă instanţelor o largă libertate în soluţionarea litigiilor, deoarece în cele mai multe situaţii, părţile nealegînd legea competentă, dau posibilitate instanţelor ca, sub pretextul cercetării voinţei prezumate, să aleagă sistemul juridic care pare cel mai indicat în raport cu împrejurările concrete.

În dreptul englez, hotărîrile instanţelor superioare din Londra, în chestiunile care nu au mai fost niciodată judecate, poartă numele de precedente şi devin obligatorii pentru instanţele care le-au dat, precum şi pentru instanţele inferioare. Autonomia mai are avantajul pentru dreptul englez, de a evita crearea unor precedente care ar lega instanţa pentru viitor. Hotărîrea dată în problemele conflictuale nu devine precedent şi nu stabileşte o regulă de soluţionare a conflictelor de legi în materia contractelor, deoarece ea apare, nu ca o soluţie dată de instanţă, ci ca descoperirea voinţei prezumate a părţilor.

Autonomia de voinţă sau libertatea contractelor este o teorie a dreptului „privat" burghez. Etimologic, prin autonomie se înţelege puterea de a se conduce după propriile legi. În dreptul civil, consecinţele ce decurg din autonomia de voinţă sau libertatea contractelor sînt următoarele :

Indivizii sînt liberi de a intra sau nu într-un raport de obligaţii, de a stabili conţinutul şi efectele obligaţiilor uşa cum înţeleg ; de a crea prin simplul lor consimţămînt, fără a fi nevoie, în principiu, de îndeplinirea unei formalităţi, situaţii juridice. În dreptul internaţional privat, se numeşte autonomie dreptul pe care-l au părţile de a indica legea care reglementează contractul.

Autonomia este o teorie care priveşte în special contractele. „Libertatea contractelor" este unul din aspectele „Libertăţii individuale" proclamată de ideologii burgheziei din sec. XVIII–XIX, ca o facultate „naturală" şi „imprescriptibilă", ca o reacţiune împotriva restricţiilor impuse de regimul feudal. În acelaşi timp, „liberalismul" corespundea intereselor fundamentale ale regimului burghez în perioada capitalismului ascendent. În condiţiile proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie, liberalismul asigura clasei dominante largi posibilităţi de exploatare.

---

12) Art. 15 din legea introductivă a codului civil italian.

Dreptul contractelor constituie întregirea necesară a dreptului de proprietate. În condițiile regimului burghez, contractul este principalul instrument prin care proprietarul capitalist cumpără forța de muncă și, în general, își pune în valoare lucrul proprietatea sa. Această exaltare a rolului voinței în crearea obligațiilor este proprie autonomiei. Atît de important era rolul voinței, încît ea putea decide și legea care putea reglementa un contract cu un element străin. Principiul facultății de alegere, formulat de Dumoulin, jurisconsultul francez din sec. XVI, (1500–1565), a fost inclus în teoria autonomiei din dreptul privat și a fost extins, căpătînd o foarte largă aplicare. Astăzi încă dreptul internațional privat burghez fundamentează autonomia pe ideologia la care ne-am referit. În realitate, facultatea de alegere și libertatea contractuală sau autonomia de voință din dreptul civil nu trebuie confundate. În primul rînd, principiul facultății de alegere, în baza căruia părțile contractante pot indica legea competentă să reglementeze contractul, a apărut cu mult înainte de formularea teoriei autonomiei și pentru un domeniu special de fenomene juridice – conflictele de legi în materia contractelor – în scopul soluționării unor dificultăți specifice acestui domeniu. Abia în sec. XIX, în prima sa parte, principiul facultății de alegere a primit ca fundament teoretic concepția despre autonomia voinței, astfel încît astăzi el a rămas în dreptul burghez cu același fundament și cu trăsăturile care decurg din concepția care stă la baza sa. În al doilea rînd, facultatea de alegere are în dreptul internațional privat socialist un alt conținut și o altă fundamentare ca în dreptul burghez. Plecînd de la cerințele proprii comerțului internațional și de la dorința de a favoriza dezvoltarea acestor relații, facultatea este principiul care permite depășirea dificultăților legate de multitudinea sistemelor juridice, de lipsa unui drept comun aplicabil relațiilor comerciale internaționale.

Dreptul internațional privat socialist admite părților unui contract cu un element străin dreptul de a indica legea aplicabilă. Practica comerțului exterior a statului socialist dovedește că facultatea de alegere este un principiu inerent comerțului exterior în etapa actuală, avînd în vedere condițiile încheierii contractelor de comerț exterior și dificultățile proprii naturii specifice a contractului în dreptul internațional privat. În aceste condiții, facultatea de alegere este un mod de soluționare specific conflictelor de legi în materia contractelor. De fapt, alegerea mai este recunoscută în dreptul internațional privat și în alte domenii : alegerea jurisdicției competente, alegerea comisiei de arbitraj. În concepția dreptului socialist, cerințele comerțului exterior și natura specifică a contractelor cer să se dea o anumită libertate de alegere părților contractante, în scopul dezvoltării relațiilor internaționale.

Într-adevăr, comerțul exterior implică operații juridice variate și complexe între proprietari de mărfuri diferiți. Aceste operații ar trebui să fie reglementate de un sistem juridic unic. În condițiile actuale însă ele pot fi reglementate de două sau mai multe sisteme juridice și sistemul care se va aplica în fapt este acel arătat de instanța sau arbitrajul care va judeca. Facultatea de alegere introduce un element de siguranță în cazul în care părțile se folosesc de dreptul de a alege pe care-l au. În practica actuală, părțile se folosesc mai mult indirect de ea, întrucît mai adesea aleg instanța sau arbitrajul competent, știind că aceasta va aplica legea conflictuală proprie.

Dar facultatea de alegere mai corespunde unei alte necesități. Interesele

uneia din părţile contractante sau ale ambelor părţi pot impune ca o anumită lege să reglementeze contractul şi nu alta.

În nici un caz în dreptul internaţional privat socialist facultatea de alegere nu constituie o ficţiune la adăpostul căreia arbitrajul să-şi rezerve o largă putere de apreciere în soluţionarea conflictelor.

Caracterul propriu relaţiilor economice internaţionale ale statului socialist, care exclud contradicţiile de interese, caracterul stabil al economiei naţionale, desfăşurarea planificată, opusă desfăşurării anarhice şi dezorganizate a comerţului exterior capitalist, sînt premisele care permit comisiilor de arbitraj pentru comerţul exterior socialiste introducerea unei fixităţi în soluţiile aplicate. Astfel încît facultatea de alegere din dreptul socialist este un principiu care are în vedere condiţiile încheierii operaţiilor de comerţ exterior şi se bazează pe scopul urmărit de statul socialist în materie de comerţ exterior, adică dezvoltarea sa cu toate statele indiferent de orînduirea socială. Facultatea de alegere este mai ales necesară în raport cu statele capitaliste al căror comerţ exterior se exercită prin întreprinderi particulare, iar operaţiile încheiate cu acestea nu sînt reglementate prin acorduri privind condiţiile generale de livrare. Privită din punctul acesta de vedere, facultatea de alegere are o importanţă mult mai limitată în dreptul internaţional privat socialist.

Facultatea de alegere trebuie să fie considerată ca unul din elementele sistemului unic de soluţionare a conflictelor de legi în materia contractelor, în dreptul internaţional privat socialist. Noţiunea de localizare a contractului este neconformă cu natura contractului şi depăşită de dezvoltarea actuală a schimbului. Ea a fost de fapt înlocuită, dacă nu în termeni, cel puţin în fond, prin noţiunea mult mai adecvată, deşi nu mai precisă, de lege competentă. Legea competentă este legea vînzătorului în contractele reglementate de condiţiile generale de livrare, este legea locului de încheiere sau a locului de executare şi poate fi de asemenea, fiindcă aşa dictează împrejurările proprii comerţului internaţional, şi legea aleasă de părţi, tot astfel cum competenţa jurisdicţională sau competenţa arbitrajului poate fi determinată şi prin voinţa părţilor. Deoarece tot este dovedit în dreptul internaţional privat că, chiar dacă nu s-ar recunoaşte voinţei părţilor dreptul de a alege legea, totuşi ele ar putea face lucrul acesta alegînd elementele de fapt de care legea leagă consecinţe juridice, cum spre exemplu locul încheierii contractului, locul executării, instanţa sau arbitrajul şi altele.

Noţiunea de localizare a contractului este inacceptabilă din cauza naturii imateriale a contractului şi a dificultăţilor pe care le ridică, cît şi din cauza posibilităţii contractanţilor de a deplasa elementele de fapt de care legea leagă uneori localizarea.

În dreptul internaţional privat romîn, soluţionarea conflictelor de legi în materia contractelor nu este reglementată de un text de lege. Legea aplicabilă contractului se determină în dreptul romîn prin voinţa părţilor, iar în lipsa unei voinţe manifestate în această privinţă, prin alte criterii, precum locul de încheiere sau de executare, naţionalizarea vînzătorului sau altele. Acolo unde este posibil şi unde acest lucru contribuie la dezvoltarea comerţului exterior, se caută stabilirea unor criterii precise, sigure, cum este cazul contractelor reglementate prin condiţiile generale de livrare. Acolo unde însă natura operaţiilor cere să se lase o libertate mai mare contractanţilor, în raport cu condiţiile variate şi

complexe ale încheierii contractelor, facultatea de alegere se dovedește necesară [13]).

Întreprinderile de stat romîne pentru comerțul exterior atunci cînd încheie contracte cu întreprinderi străine, utilizează de multe ori clauza de alegere a dreptului competent să reglementeze contractul. Formularele-tip elaborate de numeroase asociații profesionale ale comercianților conțin clauze de alegere a legii și jurisdicției sau arbitrajului.

Comisia de Arbitraj pentru comerțul exterior din București aplică de asemenea principiul libertății de alegere în soluționarea conflictelor de legi privind contractele [14]).

Principiul alegerii prezintă în dreptul internațional privat romîn o particularitate remarcabilă, ce decurge din concepția proprie dreptului socialist despre fundamentul acestuia.

1. În dreptul internațional privat romîn, ca drept socialist, nu poate fi vorba despre o cercetare a voinței prezumate. Dreptul internațional privat romîn recunoaște părților o facultate de alegere. Dar dacă părțile nu s-au folosit de dreptul recunoscut ,atunci arbitrii vor aplica norma de soluționare care se impune.

2. Întreprinderile de stat pentru comerțul exterior sînt obligate să insereze în contracte o clauză privind legea aleasă, dacă țin să facă alegerea. Altfel, alegerea nu poate fi luată în considerare de arbitrajul romîn. O clauză verbală sau invocarea unei voințe prezumate nu poate avea nici un efect. Necesitatea alegerii prin clauză introdusă în contract decurge din obligația generală pe care o au întreprinderile de stat pentru comerțul exterior de a da formă scrisă contractelor încheiate, astfel încît orice clauză neînscrisă în contract nu este opozabilă, nu poate fi luată în considerație. Alegerea legii competente este și ea o clauză a contractului, una din cele mai importante, fiindcă de legea competentă depinde validitatea operației. Dar dacă alegerea trebuie să figureze în contractul scris, în schimb se poate întîmpla ca termenii folosiți să fie neclari, echivoci, să dea naștere la îndoială în privința sensului exact.

Studiul conflictelor de legi în materia contractelor ne-a permis să punem în lumină aspectele particulare ale acestei materii în dreptul internațional privat socialist. Esența orînduirii socialiste, caracterul relațiilor de schimb, creează condițiile necesare pentru a se pune accentul nu pe soluționarea litigiilor, ci pe organizarea comerțului exterior în așa mod încît să se înlăture conflictele de legi.

Faptul că operațiile de comerț exterior se încheie de organizații de stat are drept consecință reducerea cazurilor de conflicte de legi la cîteva tipuri principale. O altă trăsătură remarcabilă este siguranța în privința legii aplicabile pe care o permite organizarea comerțului exterior între statele socialiste. În ceea ce privește normele conflictuale, dreptul internațional privat romîn admite facultatea de alegere, dar cu un conținut, un fundament și modalități de aplicare diferite față de autonomia de voință din dreptul internațional privat burghez.

13) În acest sens, N e s t o r, I., *Arbitrajul în comerțul exterior al R.P.R.*, București, 1957. p. 69. Autorul este de părere că dreptul internațional privat romîn se conduce după „principiul autonomiei potrivit căruia contractul, efectele sale și urmările sale sînt cîrmuite de legea aleasă de părțile contractante..." Cf., de asemenea, P o p e s c u T., *Problemele juridice în relațiile economice internaționale ale R.P.R.*, București, 1955, p. 182–183.

14) N e s t o r I., *op. cit.*, p. 69, citează un extras din speța Iacob Pohorıles contra Prodexport, speța Metrans contra Romtrans și speța D. I. A. Kulturwaren contra Rominoexport.

КОЛЛИЗИОННЫЕ ВОПРОСЫ ДОГОВОРНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ

Краткое содержание

Коллизионные вопросы договорных обязательств носят своеобразный характер, отличающий их от других норм частного права.

Настоящая статья анализирует основные черты Коллизионных норм и их значение в решении коллизий законов, характер международных экономических отношений социалистических государств, государственную монополию внешней торговли и принцип планирования. В статье указывается также в какой мере нормы разрешения конфликта законов в этой области должны учитывать объективные условия международных экономических отношений и характер договоров международного частного права.

LES CONFLITS DES LOIS EN MATIÈRE DE CONTRATS

Résumé

Les problèmes soulevés par les conflits de loi en matière de contrats forment l'objet du présent article. En ce qui concerne les relations commerciales internationales entre les pays socialistes, on souligne leur caractère planifié, la rareté des litiges et des problèmes contractuels, grâce à un ensemble de mesures parmi lesquelles la plus importante c'est la conclusion d'accords internationaux sur les conditions générales de vente, qui réglementent minutieusement en tant que droit civil commun, les contrats conclus entre les organisations commerciales des pays socialistes. Le commerce extérieur des pays socialistes est monopole d'état et son exercice est assuré par des entreprises d'état ou des représentation commerciales. Le droit international privé socialiste roumain admet la loi d'autonomie, mais avec un contenu et un fondement différents. L'auteur cherche à montrer le fondement du principe d'autonomie et les conséquences différentes qui découlent de la faculté de choix telle qu'elle est reconnue par le droit socialiste roumain. Si les parties ne choisissent pas la loi, la solution le plus fréquemment admise est la loi du lieu de conclusion.
